

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.46>

ДОГОВІР ПРО НЕКОНКУРЕНЦІЮ (НСА): ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Піддубна В.Ф.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Явор О.А.,

*доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Рубан О.О.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Піддубна В.Ф., Явор О.А., Рубан О.О. Договір про неконкуренцію (НСА): окремі правові аспекти.

В даній статті розглядається договір про неконкуренцію як один з різновидів зобов'язань з негативним змістом. Досліджуються наукові підходи до визначення правової природи договору про неконкуренцію. Обґрунтовується наукова позиція про те, що договір про неконкуренцію за правовою природою є одним з видів зобов'язань з негативним змістом, оскільки в договорі про неконкуренцію боржник бере на себе зобов'язання утримуватися від здійснення діяльності подібної до діяльності юридичної особи, працівником якої він був, не розголошувати конфіденційну інформацію, не створювати самостійно юридичну особу з подібним предметом діяльності.

В статті проведено аналіз положень законодавства західних країн щодо особливостей укладення договору про неконкуренцію, зокрема розглядається законодавство Італії, США, Франції, Казахстану. Виходячи з аналізу законодавства західних країн висувуються певні критерії для визнання договору про неконкуренцію дійсним, так договір повинен діяти протягом трудових відносин, укладатися в письмовій формі, передбачати певну винагороду, мати встановлені межі об'єкту, періоду чи території. Аналізується правове положення договору про утримання від вчинення конкурентних дій щодо резидента Дія Сіті. В статті дається правова характеристика договору про утримання від конкурентних дій щодо резидента Дія Сіті, договір є поіменованим, відплатним, укладається в письмовій формі. Визначені істотні умови договору до яких відносяться строк зобов'язання, територія, на яку поширюється дія зобов'язання, вичерпний перелік видів діяльності, що вважаються конкуруючою діяльністю, матеріальні блага, які фахівець отримує у відплату за зобов'язання утримуватися від вчинення конкурентних дій.

Проводиться аналіз судової практики з питань порушення договорів про неконкуренцію, практика судів є неоднозначною. Тому вказаний вид договору потребує теоретичних досліджень його правової природи і умов застосування.

Ключові слова: договір про неконкуренцію, зобов'язання з негативним змістом, трудовий договір, правова природа.

Poddubna V.F., Yavor O.A., Ruban O.O. Non-competition agreement (NSA): certain legal aspects.

This article examines the non-competition agreement as one of the types of obligations with a negative content. It investigates the scientific approaches used to determine the legal nature of a non-competition agreement, establishing that it falls under the category of obligations with a negative meaning. The non-competition agreement requires the debtor to abstain from engaging in activities similar to those of the former employer, refrain from disclosing confidential information, and avoid independently establishing a legal entity with a similar scope of activities.

The article analyzes the provisions of the legislation in Western countries concerning the specificities of concluding a non-competition agreement. Specifically, the legislations of Italy, the USA, France, and

Kazakhstan are considered. Based on this analysis, certain criteria are proposed for recognizing a non-competition agreement as valid. These criteria include that the agreement must be valid for the duration of the employment relationship, be executed in writing, provide for a specified remuneration, and establish clear boundaries regarding the object, period, or territory.

Additionally, the article examines the legal aspect of the contract that refrains from competitive actions against a resident of Diya City. This contract is described as retaliatory and concluded in writing. The essential terms of the contract, such as the duration of the obligation, the applicable territory, an exhaustive list of competitive activities, and the material benefits received by the specialist in return for refraining from competitive actions, are defined.

Furthermore, the article carries out an analysis of judicial practices regarding the violation of non-competition agreements, revealing an ambiguous nature of court decisions. As a result, this type of contract necessitates theoretical studies of its legal nature and the conditions of its application.

Key words: non-competition agreement, obligations with a negative content, employment contract, legal nature.

Вступ. На сьогодні, в умовах процесу глобалізації, стрімкого розвитку міжнародної торгівлі цінність людського капіталу є ключовим стратегічним активом для юридичних осіб (компаній), і ті знання досвід які вкладає та чи інша компанія в своїх співробітників, які можуть виражатися в «ноу-хау», отриманні практичного досвіду, навчання на робочих місцях, наприклад іноземним мовам, мові програмування в ІТ сфері вимагає від компаній певних витрат і передання конфіденційної інформації яка стосується предмету діяльності останніх. Співробітники компаній за своєю природою є мобільними, і компанії бажаючи знизити ризики втрати таких співробітників або витоку цінної інформації укладають договори про неконкуренцію або договори про нерозголошення конфіденційної інформації в разі якщо співробітник буде мати бажання приєднатися до конкурента або заснувати самостійно свою компанію з подібним предметом діяльності. В західній доктрині сьогодні проводяться дослідження щодо суперечності нормативних цінностей між роботодавцем і його інтересом в захисті своєї конфіденційної інформації та інтересами працівників в повній або необмеженій мобільності у виборі своєї професійної діяльності. Як правило такі договори укладаються у високотехнологічних галузях економіки таких як сфери інформаційних технологій (ІТ), програмування, робототехніки, нанотехнологій, штучного інтелекту. Більшість таких договорів укладається в США, Франції, Німеччині, Італії. Відмова від конкуренції є поширеним явищем у США охоплює більше 50 % всіх компаній і стосується більше 70 % працівників певних професій.

Постановка проблеми: Договори про неконкуренцію (в пер. з англ. – NCA – non-competition agreement), договори про конфіденційність (в пер. з англ. NDA – non-disclosure agreement) є поширеною формою взаємовідносин в світовій практиці між роботодавцями і працівниками з метою захистити себе від можливих негативних наслідків, пов'язаних з угодою про неконкуренцію або угодою про нерозголошення конфіденційної інформації. Як правило в цих договорах боржник бере на себе зобов'язання утримуватися від здійснення дій визначених в договорі або в законі. Такі дії можуть виражатися в утриманні від здійснення діяльності подібної з тою яку виконував раніше, не має права самостійно створювати юридичну особу з подібним предметом діяльності, не має права розголошувати конфіденційну інформацію. Такі зобов'язання в доктрині права мають назву зобов'язання з негативним змістом і регулюються ЦК України (ст. 509, ст. 611). На сьогодні відсутні комплексні наукові дослідження зобов'язань з негативним змістом. В даній статті автор спробує дослідити правову природу, особливості укладення договорів про неконкуренцію як одного з видів зобов'язань з негативним змістом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в доктрині цивільного права та ІТ-права теоретичні питання правової конструкції договору про неконкуренцію, як різновиду зобов'язання з негативним змістом, його правової природи досліджені недостатньо. Дослідженням окремих правових питань в сфері правового регулювання договору про неконкуренцію присвячені праці вчених О.М. Ярошенко, О.М. Рим, М. Шумило, С. Вавженчук, Т.В. Бачинський.

Метою статті є дослідження правової природи і особливості укладення договорів про неконкуренцію, як одного з різновидів зобов'язань з негативним змістом, враховуючи зарубіжний досвід регулювання цього виду договору в інших країнах.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в доктрині права питання правової природи договору про неконкуренцію є дискусійним. Є три підходи до правової природи договору про неконкуренцію так на думку однієї групи вчених договір про неконкуренцію є різновидом трудового договору [1],

інша позиція полягає в тому, що договір про неконкуренцію є різновидом зобов'язання з негативним змістом [2], третя позиція виражається в тому що правова природа договору про неконкуренцію в трудовому праві є подвійною (синтетичною): трудо-правова та цивільно-правова одночасно, з одного боку, це цивілістична конструкція, яка застосована до відносин, що виникли у сфері праці. Договір має з одного боку, правостановлююче значення, з іншого – обмежувальний характер. Тобто трудове право за допомогою своїх галузевих інструментів врегулювати ці відносини не може, проте і не можна стверджувати, що ці відносини регулюються виключно цивільним правом, оскільки це означає поширення сфери дії норм цивільного права на трудові відносини, що є неприйнятним і недопустимим, оскільки будуть розмиватися межі галузей права [12]. Щодо першої позиції про те що договір про неконкуренцію є різновидом трудового договору, то в трудовому законодавстві на сьогодні взагалі такий вид договору не передбачений. Так, згідно зі ст. 9 КЗпП України закріплюється положення про те, що умови трудових договорів, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю, є недійсними. Забороняється примушення працівника до укладення трудового договору, який містить умови, щодо яких між працівником та роботодавцем не досягнуто взаємної згоди [3]. Друга позиція полягає в тому що договір про неконкуренцію є різновидом зобов'язання з негативним змістом. Згідно зі ст. 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання, в якому на боржника покладається обов'язок утриматися від здійснення певних дій отримали в доктрині цивільного права – зобов'язання з негативним змістом. Одним з різновидів таких зобов'язань є договір з неконкуренції або договір з нерозголошення конфіденційної інформації. Як правило в договорі з неконкуренції йдеться про те, що боржник повинен утримуватися від здійснення діяльності подібної до діяльності юридичної особи, працівником якої він був, не розголошувати конфіденційну інформацію, не створювати самостійно юридичну особу з подібним предметом діяльності. Щодо третьої позиції про змішану правову природу договору про неконкуренцію, то вважаємо що в трудовому праві відсутній той правовий інструментарій яким оперує цивільне право для ефективного врегулювання відносин які впливають із договору про неконкуренцію, договору про нерозголошення.

В західних країнах договір про неконкуренцію може укладатися як в межах трудового так і цивільного договорів. Наприклад, в Італії договір про неконкуренцію закріплюється Цивільним Кодексом Італії (ст. 2105). Згідно зі ст. 2105 ЦК Італії під час трудових відносин працівник не може конкурувати з роботодавцем. Працівник має обов'язок вірності, він не може займатися будь-яким бізнесом проти роботодавця, повинен зберігати в таємниці всю виробничу діяльність. В ст. 2125 ЦК Італії вказується про те, що роботодавець (позивач) може погодитися з тим, що працівник (відповідач) не конкурує з ним після закінчення трудової діяльності. Договір про неконкуренцію є дійсним якщо останній діє протягом трудових відносин і висуваються до цього договору певні умови, зокрема якщо 1) договір є письмовим; 2) передбачає певну винагороду; 3) має встановлені межі об'єкту, періоду чи території. Термін дії договору про неконкуренцію не може перевищувати п'яти років для менеджерів і три роки для всіх інших працівників. В Цивільному Кодексі Італії передбачається що договір про неконкуренцію може обмежувати працівника в здійсненні ним трудової діяльності після припинення строку дії трудового договору і буде визнаватися недійсним якщо цей договір не був укладений в письмовій формі, якщо договір не містить межі предмету діяльності, не визначений строк договору і територія його дії, де діють обмеження [4].

В США під договором про неконкуренцію розуміють заборону працівнику працювати на конкурента або відкривати останньому конкуруючий бізнес, як правило протягом певного часу після того як працівник залишає роботу. Відмова від конкуренції може бути одним з пунктів трудового договору або це може бути цивільно-правовий договір, який працівник підписує цей до або після початку роботи. Відмова від конкуренції повинна відповідати певним умовам, зокрема по-перше, остання є необхідною для захисту законних інтересів роботодавця (включає захист комерційної таємниці або конфіденційності роботодавця); по-друге, не створювати невинуватих труднощів для працівника; по-третє, не завдає шкоди суспільству; по-четверте, є розумним у часовому проміжку та географічному масштабі [5].

Договори про неконкуренцію у французькому законодавстві регулюється виключно прецедентним правом, іноді передбачається в колективних договорах. Згідно зі ст. 120-2 КЗоТ Франції встановлює загальний принцип, згідно з яким нікому не може бути дозволено накладати на права осіб або ін-

дивідуальні чи колективні обмеження свободи, які б не були б виправдані характером завдання, яке необхідно виконати, не пропорційні переслідуючій меті. Прецедентним правом соціальної палати Касаційного суду Франції задовольняються виконання зобов'язань щодо відмови від конкуренції при виконанні певних умов, застереження повинно бути абсолютно необхідним для «законних інтересів» роботодавця, бути обмеженим у часі та просторі, враховувати специфіку роботи працівника, включати обов'язок роботодавця виплачувати працівнику фінансову оплату або компенсацію. Суди також оцінюють чи є збитки які ймовірно міг понести роботодавець, враховуючи такі критерії, як функції працівника, його специфічні знання, стратегічну або конфіденційну інформацію, до якої він мав доступ, і привілейовані відносини які він мав з клієнтами. Роботодавці як позивачі за договорами про неконкуренцію можуть подавати позови до «трудових судів» або до господарського чи цивільного суду. В рішенні суду роботодавцеві надається право стягнути з працівника який порушив умови договору про неконкуренцію збитки, накласти штраф або звільнити працівника з нової роботи [6]. З аналізу відносин які складаються в процесі виконання і порушення договору про неконкуренцію у французькому законодавстві, дані відносини мають не стільки трудовий скільки цивільно-правовий характер.

Правове врегулювання поняття «умови про неконкуренцію» вперше з'явилося в трудовому законодавстві Республіки Казахстан в 2016 р. Так, згідно з п. 1 ст. 1 Трудового кодексу Республіки Казахстан, умова про неконкуренцію це умова договору про неконкуренцію, яка обмежує право працівника на здійснення дій, які здатні нанести шкоду роботодавцеві. До дій які здатні нанести шкоду роботодавцеві відносять такі: 1) не здійснювати діяльність, яка є конкурентною по відношенню до діяльності роботодавця, не надавати послуги, роботи, консультації або здійснювати діяльність яка є конкурентною, не створювати компанії які здійснюють діяльність яка є подібною до діяльності роботодавця; 2) не розголошувати комерційну таємницю роботодавця; 3) не використовувати можливості і ресурси в інших цілях, крім цілей які спрямовані на розвиток діяльності роботодавця. Договір про неконкуренцію не може містити заборону на працевлаштування, дане положення буде протирічити нормам законодавства Казахстану щодо праці (КУ Казахстану, Трудовий кодекс Казахстану і інші закони). До основних умов договору про неконкуренцію слід віднести умови про строк дії договору про неконкуренцію, зокрема протягом трудової діяльності або після припинення трудової діяльності; і поширення на певну територію, на яку поширюється вимога про неконкуренцію. За правовою природою договір про неконкуренцію відносять до цивільно-правових договорів, згідно з якими сторони приймають на себе певні права і обов'язки. Як правило, договір про неконкуренцію в Казахстані укладається як при прийомі на роботу так і протягом трудової діяльності. Щодо включення умови про неконкуренцію до трудового договору, то включення такої умови не рекомендується, оскільки аналізуючи судову практику в цих справах, наголошується про цивільно-правову природу договору про неконкуренцію, можливість для сторін встановлювати ті чи інші умови, у випадку порушення умов договору накладати на працівника штрафи. На думку вчених, правова природа договору про неконкуренцію є цивільно правова і не повинно змішувати таку природу з трудовим договором, а тому доцільно укладати цивільно-правовий договір про неконкуренцію [13]. Вказана наукова позиція підтверджується і в доктрині права. Найбільш поширеною є практика встановлення негативних зобов'язань у якості окремих умов договорів, але не можна заперечувати, що існує певна категорія договорів, предметом яких є лише зобов'язання, зокрема угоди про неконкуренцію. Якщо інтерес кредитора складає саме бездіяльність у певній сфері, утримання від певних дій боржника, без обов'язку активної поведінки, то маємо негативні зобов'язання не у якості окремих умов договору, а зобов'язання з негативним змістом [2].

Правове положення договору про утримання від вчинення конкурентних дій щодо резидента Дія Сіті врегульовано в законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (далі Закон) від 01.01.2023 № 1667-IX. Згідно зі ст. 1 Закону під конкурентною дією розуміють будь-яку дію, яка зазначена у п.п. 1–4 ч. 3 ст. 27 Закону, або інша дія, визначена договором про утримання від вчинення конкурентних дій між резидентом Дія Сіті та фахівцем як конкурента [7]. За правовою характеристикою цей договір є поіменованим, відплатним, укладається в письмовій формі. До істотних умов цього договору можна віднести наступні: 1) строк зобов'язання, що припиняється не пізніше 12 місяців з дня припинення трудових, цивільно-правових чи господарсько-правових відносин між фахівцем та резидентом Дія Сіті; 2) територія, на яку поширюється дія зобов'язання; 3) вичерпний перелік видів діяльності, що вважаються конкуруючою діяльністю, або осіб, які здійснюють конкуруючу діяльність; 4) матеріальні блага, які фахівець отримує у відплату за зобов'язання утримуватися від вчинення конкурентних дій.

Договір про утримання фахівцем від вчинення конкурентних дій щодо резидента Дія Сіті може передбачити, що такий фахівець протягом строку, визначеному договором, зобов'язаний утримуватися від усіх або частини таких конкурентних дій: 1) укладення трудових договорів (контрактів), гіг-контрактів або інших цивільно-правових чи господарських договорів з іншими особами, які здійснюють діяльність подібну до діяльності резидента Дія Сіті, тобто конкуруюча діяльність; 2) здійснення конкуруючої діяльності як фізичної особи-підприємця; 3) володіння прямо чи опосередковано часткою в іншій юридичній особі, яка здійснює конкуруючу діяльність; 4) обіймання посади члена органу управління іншої юридичної особи, яка здійснює конкуруючу діяльність; 5) вчинення інших конкурентних дій, передбачених договором. Перелік конкурентних дій які встановлені в цьому Законі або в договорі є вичерпним, договір про утримання від вчинення конкурентних дій, що не відповідає вимогам ч. 1 Закону, є нікчемним (п. 4 ст. 27 Закону). Як вірно вказується в доктрині права, якщо на боржника покладається обов'язок утримуватися від вчинення певних дій, то при цьому необхідно враховувати, по-перше, що таке зобов'язання має чітко окреслювати межі цього утримання (тобто вказівку про те, від яких саме дій має утримуватися боржник, по-друге, таке становище боржника не можна ототожнювати з бездіяльністю, яка зобов'язанням не є [8, с. 13].

Відмова від укладення договору про утримання від вчинення конкурентних дій не може бути підставою для припинення трудового договору (контракту) чи гіг-контракту. Спори, які виникають з договорів резидентів Дія Сіті про утримання від вчинення конкурентних дій працівниками та гіг-спеціалістами розглядаються в порядку цивільного судочинства (ст. 28 Закону).

Щодо судової практики у справах з договорів про неконкуренцію, то можна сказати що на сьогодні така практика знаходиться у стадії формування. Так, зокрема, у справі № 191/215/14-ц від 18.08.2014 р. було ухвалено рішення судом першої інстанції про задоволення вимог позивача щодо присудження штрафу відповідачеві за порушення умов договору про неконкуренцію. Обґрунтовуючи позовні вимоги позивач вказав про те, між ТОВ «Альянс» керівником якого він є і відповідачем був укладений договір найму, за яким відповідача було прийнято на посаду менеджера з продажів та впровадження продукції. Згідно з п. 10 договору найму відповідач погоджується протягом трьох років після розірвання або закінчення строку дії договору найму з будь-яких причин, він не буде прямо чи опосередковано займатись будь-яким видом діяльності, подібним до того, який провадився позивачем, або конкуруючим з ним, чи то у вигляді самостійного ведення діяльності, чи його праця у якості члена будь-якого партнерства або юридичної особи, чи в якості консультанта, акціонера, інвестора, працівника, службовця або директора будь-якої корпорації або іншої юридичної особи. В договорі про неконкуренцію було передбачено сплату штрафу в розмірі шести середньомісячних окладів. Відповідач порушив пункти договору щодо самостійної діяльності яка співпадала з видами діяльності позивача. Переглядаючи справу в порядку апеляційного розгляду, суд враховуючи положення ст. 43 КУ України, ст. 9 КЗпП, вказав про те, що працівникові забороняється брати на себе обов'язки, не передбачені законодавством і відмовлятися від прав, передбачених законодавством, тому що це погіршило б його становище порівняно з законодавством. Роботодавець спонукає іншу сторону договору про працю, як правило менш захищену – працівника, приймати на себе додаткові обов'язки або відмовлятися від своїх прав. В своєму рішенні по цій справі апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції і відмовив позивачеві у стягненні з відповідача суми штрафу [9]. Наступна цікава справа № 761/15245/18 від 03.02.2020 р. в якій рішенням суду першої інстанції було задоволено позов щодо стягнення грошових коштів з відповідача згідно з умовами договору про неконкуренцію. Позовні вимоги була обґрунтовані тим, що при виконанні умов позивачем, зокрема позивач не буде провадити особисто, не буде організовувати, не буде засновувати особисто або через родичів/знайомих бізнес, котрий полягає в оптових поставках світильників та/або меблів клієнтам з клієнтської бази третьої особи та подібним типам клієнтів на території України; не буде наймати для свого бізнесу або нового місця роботи працівників, котрі працюють у третьої особи; не буде працювати на будь-яку компанію-конкурента третьої особи, як у вигляді працівника, так і у вигляді консультанта/радника; не буде розголошувати будь-яку інформацію про стан справ, комерційні умови та будь-яку іншу інформацію щодо третьої особи, доступ до якої був отриманий за увесь час роботи в компанії на будь-якій посаді, відповідачі повинні були виплатити позивачу грошові кошти. Договір про неконкуренцію був підписаний власниками юридичної особи – фізичними особами, виплата спірної грошової суми виходить за межі трудових відносин і є «бонусом», стягнення якого підлягає з власників юридичної особи [10]. Аналізуючи судові рішення щодо договору про неконкуренцію, можна сказати про те, що така практика не є однозначною, наявні різні підходи судів до їх законності [11].

Висновок. Таким чином, враховуючи все вищенаведене договір про неконкуренцію за правовою природою є зобов'язанням з негативним змістом яке виражається в утриманні від певних дій, які можуть бути визначені на рівні закону або в договорі. Правове положення договору про утримання від вчинення конкурентних дій щодо резидента Дія Сіті врегульовано в законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». Договір про утримання від вчинення конкурентних дій щодо резидента Дія Сіті є поіменованим, відплатним, укладається в письмовій формі. Визначені істотні умови договору. Критерії якими повинні користуватися суди при вирішенні спірних ситуацій щодо порушення договору про неконкуренцію можуть бути такі, як: застереження щодо неконкуренції повинно бути абсолютно необхідним для «законних інтересів» роботодавця, бути обмеженим у часі та просторі, враховувати специфіку роботи працівника, включати обов'язок роботодавця виплачувати працівнику фінансову оплату або компенсацію.

Список використаних джерел:

1. Oleg M. Yaroshenko, Mykola I. Inshyn, Natalya M. Vapnyarchuk, Oleksandr A. Yakovlyev, Olena H. Sereda Non-compete agreement in Ukraine: world experience on a national scale. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/391551>.
2. Гужва А.Н. Негативні зобов'язання у цивільному праві: постановка проблеми. URL: https://www.academia.edu/41433237/%D0%93%D1%83%D0%B6%D0%B2%D0%B0_%D0%90_%D0%9C_%D0%9D%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0.
3. Кодекс законів про працю України від 09.12.1971 р. № 322-08 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
4. Non-competition clauses in labour contracts National reporter: Mr. Giovanni Mammone Presso Consiglio Superiore della Magistratura Rome https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@dialogue/documents/meetingdocument/wcms_159966.pdf.
5. Non-compete Agreements In New York State Frequently Asked Questions. URL: <https://ag.ny.gov/sites/default/files/non-competes.pdf>.
6. Non-competition clauses in labour contracts National reporter: M. Michel Blatman Conseiller à de la Cour de cassation, Paris https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@dialogue/documents/meetingdocument/wcms_159961.pdf.
7. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (далі Закон) від 01.01.2023 № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.
8. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір/За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатеевої. Серія «Коментарі та аналітика». Х.: ФОП Лисяк Л.С., 2012. 736 с.
9. Рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області у справі № 191/215/14-ц від 18.08.2014 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/40234833/>.
10. Рішення Шевченківського районного суду м. Київ у справі № 761/15245/18 від 03.02.2020 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87730510>.
11. Угоди про неконкуренцію та конфіденційність: чи працюють вони в Україні? URL: <https://zib.com.ua/ua/149057.html>.
12. Шумило М. Договір про неконкуренцію (заборону конкуренції) в трудовому праві. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/dogovir-pro-nekonkurenciyu-zaboronu-konkurenciyi-v-trudovomu-pravi.html>.
13. Колесникова М. Договір о неконкуренции в республике Казахстан: практика применения. URL: https://gratanet.com/laravelfilemanager/files/3/%D0%94%A%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8_new.pdf